

Božična priloga

„Slov. Gospodarju“.

Dr. F. Sušnik:

Božična pravljica.

Odvečerjali so, Janez se je ravno muzal od mize v viračen kot, da bo laže dremal med rožnim vencem. Mala Tončka je užigala svečke pri jasliah, oče pa so snemali mlek in se odmikali, da pobrišejo mati mizo.

Potem so molili.

Ko so oče začeli ravno svoj enakomerni: »Ki si ga Devica veselo rodila«, tedaj je drobno pocinkalo na vrata. Mati so hoteli vstati, pa so se že odprla.

O, pa ni vstopil deček v lepi beli rdečkasti halji in s solncem krog glave: čisto preprost deček v tanki obleki in ves prezebel je bil, le obrazček je bil tako ljubeč.

Oče so malo pogledali in se začudili, potem pa hiteli dalje; Janez v svojem kotu je bil že tih, Tončka se je rado vedno ozirala, mati pa so prišli k dečku in mu nekaj šepetali ter ga peljali k peči.

Samo smehljaj se je, da je postalo mali Tončki prijetno toplo.

Oče so bili že pri koncu, sunili so Janeza ter se potrti.

»Kdo pa je?«

»Kdo pa si?« sta hitela oče in mati.

Deček se je samo smehljaj in grel premrle ročke.

»Jaz ga ne poznam«, je rekla mati.

»Bogve, odkod se je pritepel.«

»Tak povej no, čigav da si!«

Deček se je neskončno milo smehljaj.

»Pusti ga!«

Oče so vzeli časopis, da preštudirajo politiko, mati so pomivali, Janez si je natlačil čedro ter vzel Mohorjev kolesar, da prešteje nedelje.

Drobna Tončka se je boječe sukala okoli dečka, namigaje pa se je le okorajžila in mu tiho govorila:

»Ali te zebe?«

»Glej naše jaslíce! Ali jih ti nimaš?«

Naslonila se je k njemu in mu pravila svoje mlado dečce. Tiho sta čopela pri peči in sklanjala svoji glavici drugo k drugi.

Tedaj je prikrevala stara Jera, praznje oblečena in ugašeno tresko v roki.

»Dober večer vam Bog daj!«

»Dober večer! Ali že tako zgodaj k polnočni?«

Jera se je otepala in si hukala v prste.

»Koga pa imate tu?«

»Kaj noče povedati.«

»Mati«, je skočila Tončka, »meni je povedal. Božiček je.«

»Kaj?« je zategnila Jera, ki so ji pravili, da je tretji kaptan.

»Kaj?« je še enkrat hotela.

Tončki je zatemnela vsa radost.

»Z Bogom si ne delaj norcev, ti pritepenec!«

Tako je povedala stroga Jera in zapretila dečku. — Tončki je bilo težko, deček pa se je ljubeznivo smehljaj.

»Saj je«, je trkala Tončka.

Jera se je vsedla za mizo.

»Mica, ali že veš, da je Bisternik tožil ono-le?«

»Jaj-jaj!«

»Najprej se ji je z ženinom pokavralo, zdaj bo pa še tu plačala.«

Mica je brisala skledo in obraz ji je žarel.

»Previsoko je letela.«

»Ja—ja«, je zapela Jera.

»Mati«, je spet prišla Tončka. »Pri gospodu je tudi bil.«

»Kdo?« se je obrnila Mica.

»Om—m«, je z bradico pokazala dečka.

»Pri gospodu«, se je prekinila Jera.

»Kuharica so mu čaja dala«, je vedela Tončka. »In tu na Lešah je bil.«

»O, seveda, tam tisto knapovje!« je zaničevala Jera.

»Pa Rožmanova Lojza se je nocoj jokala in pri nji je bil in ji solze brisal.«

Jera se je zakrohotala, še Janez je posluhnil.

»Ta Rožmanova, ima se jokati zakaj.«

»Vsaj ne bo več nosila glave tako pokonci.«

»Ji bom dala že še pod nos.«

»Prav ji je!«

»Kdo pa je ta fantič?« se je spomnil oče in odložil politiko.

Vsi so se ugledali v dečka; deček pa je stopil po sobi in z neskončno milo gledal v Tončko. In še so stirmeli vsi v dečka, ki je nosil zarjo na čelu in solca v očih; niso vedeli, kdaj je zaprl vrata in ko so se vzdramili, ga ni bilo več.

»No —«, je začel oče.

»No —«, je mislila Jera.

Janez je vstal, mati je skedala roki, Tončki pa so prišle solze. — — —

Januš Golec:

Svetonočni pogovori in njih posledica.

Pi stričevih.

Za božične praznike 1. 1918 je zbolel naš g. dekan. Naprosil je mene, da bi opravil mesto njega na božični praznik pozno sv. opravilo.

Na dan pred Božičem proti večeru sem stopal mimo stričevih. Teta me je zagledala skozi okno, me povabila v hišo ter prosila, naj ostanem pri njih na sv. noč, ker imam čas in jim bom kratil večer s pripovedovanjem vojnih doživljajev. Ubogal sem ter ostal.

Po kratkem prigrizku je prinesla teta stare, iz lesa izrezljane jaslice in jih ometala, ker so bile močno zaprašene. Stric je privlekel iz lope v sobo smrečja, nabijal sveče vejice po stenah kota, kamor je priredila teta osnažene jaslice. Za zelenjem in jaslicami so prišli na vrsto papirnati venc, cvetlice, jabolka in orehi. Da bi viseli vsi ti okraski na smrekovih vejicah na obe strani enako, je sedel stric na peč in poveljeval od tamkaj teta:

»Mica, ta venec sem bolj, ono rožo tja bolj, jabolko spusti bolj na dolgo, oreh je preveč na desno.«

Čez dobro uro so bile jaslice okrašene s kmetskim kinčem, stric je pljunil zadovoljno s peči po tleh, si prižgal čuka in opomnil teta, naj pripravi na mizo kruha in pijače, ker bodo prišli vsak čas sosede na običajni svetonočni razgovor.

Krog 7. ure zvečer se je začela polniti izba. Prihajali so sosedi, stari in mlajši, ki so se vrnili pred kratkem iz vojne. Akoravno so že hodili leta in leta k stričevim na sv. večer, so hvalili in občudovali tudi letos jaslice, ki so tako lepe in okrašene bogato, kakor pri nobenem drugem gruntarju v fari.

Po pohvali jaslic je zakrožila med zbranimi kupica, sosede so sedli za mizo, začeli kaditi in politizirati. Ko so enkrat opravljena politična razpravljanja, so se lotili možakarji doživljajev s strahovi.

Pomenki o strahovih.

Ko je udarila stricu izza mize na peč v uho beseda: strah, se je spustil s peči, vtaknil v žep čuka in sedel za mizo. Strica ni zanimala prav nič takratna prevratna politika, najljubše so mu bile povesti o srečanju s strahovi. Te strašne kvante, katere je čul iz drugih ust, je pretvarjal po svoje in kramal z njimi pri sosedi ter sorodnikih ob priliki furežev.

Razgovor o strahovih je otvoril tudi to noč stric s par dogodbicami iz lastnega življenja, ki so bile poslušalcem očitno že davno znane. Stari sosed Martjak je bil mnenja, naj bi povedal kako o strahovih jaz, ki sem duhovnega stanu in sem bil dolgo na vojski. Izgovaral sem se, da mi ne pade nič na um kaj posebnega, ampak mi je znana iz lastnega doživljanja pred vojno samo ena. Moral sem z njo na dan in začel:

Kaplan sem še bil na Remšniku. Z župnikom sva večerjala v zimskem času v kuhinji. Po mojem povratku iz Maribora sva sedela sneženega zimskega večera v kuhinji, krog naju dva psa, v zapečku: kuharica, hlapec in dekla. Naenkrat je počilo nekaj, kakor bi kdo ustrelil, luč je ugasnila, psa sta zalajala ter se spustila proti vratom. Nas vse je preletel strah, užgali smo luč, ki je zopet gorela. . . . Nikdo ni znal za vzrok, kaj je počilo in zakaj je ugasnila luč.

Drugo jutro po tem dogodku je močno razbijalo po vežinih vratih. Razbijanje je vzbudilo mene in župnika. Oba sva bila prepričana, da kliče mežnar na spoved in mu že bodo odprle ženske. Udrihanje po vratih je nehalo, ženske niso šle odpirat, ker niso slišale prav nič, akoravno so že luščile v kuhinji koruzo, iz stolpa se je oglasil mrtvaški zvonček. V zakristiji je povedal nama z župnikom mežnar, da je umrl ob pol šesti uri zjutraj naš dobi sosed — stari Harlak.

Vsi so pritrdjevali povesti mojega doživljanja, le Jakopičev Antonič, ki je bil dolgo časa na fronti, je pljunil zaničljivo po tleh s pripombo:

»Kaj boš lagaj, jaz sem videl in izkusil v vojski stotavžentkrat več strašnega nego vi vsi skupaj, a s strahovi se nisem srečal, ker jih ni!«

Teta je karala Antoniča, naj ne bo tako neveren, naj si zopet opomore za vero v verne duše, katero je zapravl v vojski.

Antonič se je še naprej zaklinjal, da je strah na sredi votel, krog in krog ga pa nič ni in me pozval, naj povem še kako strašno iz vojske, če jo vem.

Izzvan od bivšega korporala, sem povedal še tole:

Ko so me precenili, da sem invalid, ki ni za fronto, sem služboval par mesecev v Gradcu. Iz Gradca sem se vozil okrog po mestih Štajerske, kjer so bili nastanjeni vojaki in sem tem maševal, pridigoval in jih spovedoval. Prišel sem tudi v Gratwein blizu Gradca. Tamka je opravljaj tedaj župnijo nad 70 let stari cistercijski pater Henrik. Mož je bil visoko naobrazen, v mlajših letih vzgojitelj umornega avstrijskega prestolonaslednika Ferdinanda, a na starost si je želel miru in se dal nastavit za župnega upravitelja v Gratweinu.

Ko sva sedela s tem starim gospodom zimskega večera po večerji za mizo ter pušila, me je vprašal:

»Vi, ali verjamete v spiritizmus (klicanje duhov)?«

Odgovoril sem, da sem slišal ter čital o tem, sam pa nisem nikdar poskusil, torej tudi nimam prav nobene vere v te coprnije.

Gospod me je pogledal po strani med prezirljivim posmehom, stisnil svinčnik v roko in nekaj čorgal križkraj po papirju. Naenkrat mu je padel z roke svinčnik, porinil je papir pred mene in rekel:

»Citajte!«

Začuden sem gledal, ko sem bral:

»Henrik, poženi duhovna iz farovža, ker je prikriš spijon!«

Starček se mi je spet posmehnil, me potrepal po ramu in mi razlagal celo zadevo, češ, jaz sem sedaj, ko mi je drčala roka po papirju, spiritiziral. Danes ni moj dan, me ne ubogajo duhovi, radi tega mi je tudi narekoval v roko in prste nek zli duh zgorajne besede.

Spoštovani mož je nadaljeval pouk o klicanju duhov in mi zaupal tole:

»Ko sem prišel pred leti v Gratwein, je spiritiziralo tukaj vse. Ljudje so se ukvarjali s spiritizmom po celodneve ter noči. Vsak je skušal zvedeti potom spiritizma, kaj misli o njem na skrivnem njegov sosed, sorodnik in prijatelj. Gratweinčani so živeli tedaj in ed seboj v najhujših sporih ter sovraštvih, ki so se razvila iz tega prokletega spiritiziranja. Moral sem nastopiti z vso silo na prižnici in v spovednici, da sem prepričal ljudi o kvarljivosti in goljufiji spiritizma, ki je poguba za človeško družbo. Jaz tedaj še nisem verjel v klicanje duhov. Neko nedeljo po pridigi mi je prinesel priprost kmet malo mizico na treh nogah in me prosil:

»Gospod župnik, shranite Vi in skrijte nekam tega tronožnega vruga, ki mi je priskakljal nocoj na posteljo pod odejo. Moja stara tiščica cele večere prste na mizico in jo izprašuje: Kje sem bil, kod sem hodil, s kom sem govoril?«

Vzel sem mizico in kmet je odšel. Začel sem se zanimati za to napravo in sem držal tudi jaz prste na mizico. Gotovo sem se ukvarjal s polaganjem prstov v raznih legah na leseno ploščo dobrih 14 dni. Šele potem časa se je začela gibati ter premikati mizica in jaz sem se izvežbal do danes tolikanj v spiritiziranju, da lahko celo pismenim potom izprašujem duhove razne tajnosti. Pokazal vam bi danes še marsikatero skrivnost, a ne morem, ker ni moj dan. Poklical bom mojo kuharico, ta je ena najbolj izurjenih spiritistikinj.

Prišla je v sobo gotovo močno nad 70 let stara babura in sedla za dolgo ter široko hrastovo mizo, za katero sva sedela midva.

Zenska je zasadila svoj čarovniški pogled v mene in me vprašala:

»Na kaj želite, da Vam odgovorim?«

Stavil sem ji razna vprašanja iz lastne preteklosti. Pri vsakem vprašanju sem dobil resničen, na papir napisan odgovor. Bable me ni videlo do tedaj in tudi jaz nje ne. Gledal sem začuden v ta meni nerazumljivi žensko-babilonski stolp in g. pater je menil:

»Sedaj verjamete v klicanje duhov?«

Sem skomiznil z ramami in zmajal z glavo.

Moja neverjetnost je dražila starega, radi tega je odločil kratko:

»Vprašajte, ako nas pride lahko obiskat nocoj kateri iz onega sveta?«

Na to vprašanje sem čital odgovor:

»Pride ob 10. uri Franjo Pratter, umrl dne 12. februarja 1865.«

Ko sem čital te besede, mi je postalo tesno pri srcu, gospod je opazil mojo z vso silo zadrževano plahost, zasukal pogovor na vsakdanje reči in me silil h kaenju. Otresel sem se že precej neprijetnih utisov spiritiziranja, pa je pogledal pater na uro in rekel:

»Aha, sedaj je ravno deset!«

O križ božji, kako je nato nekaj streslo mizo, zaro-potalo in težka hrastova miza se je pomikala proti meni med ropotom vedno bliže in bliže. . . . Vem, da so mi zaštrleli po koncu vsi lasje, zavpil sem v nepopisnem strahu, zbral vse še preostale moči, se pognal preko mize proti vratom, skozi duri v mojo sobo kar naravnost pod odejo. Spal nisem celo noč. G. upravitelj me je še vprašal drugo jutro pri odhodu:

»A, sedaj najbrž verjamete ne samo v duhove, ampak tudi v strahove.«

Pokimal sem, podal mu roko, v Gratwein me ni bilo nikoli več!

Tako se je glasil moj drugi doživljaj z duhovi in strahovi.

Antonič je zopet pljunil in se obregnil:

»Kaj vruga boš lagaj, ko si si zmisliš zgodbo, ali jo pa kje čital!«

Trdoverno teta je postalo pri moji povesti tako strah, da je šla v štibc molit za verno dušo.

K besedi se je glasil stric in nam povedal storjo o Rozinem kolovratu.

Kolovrat.

Vsi ste poznali, je začel stric, našo staro Rozo. Služila je pri naši hiši blizu 45 let ter umrla lansko leto. Pridna je bila in skrbna rajna Roza. Imela je napako, da

je predla ob nedeljah in praznikih. Boš se vicala Roza, sem ji pravil večkrat, ker ne spoštuješ praznika, a vsi opominj so bili zaman! Roza je smatrala prejo za lahko delo in ga opravljala tudi ob Gospodovih dneh.

Lani je umrlo bable, njen kolovrat smo spravili gor na podstrešje v kot med žitne škrinje. Kmalu po Rozini smrti me je opozorila moja stara, ki ima bolj tanko spanje, da v noči cvili in klopoče večkrat tako med 11. in 12. uro po podstrešju, kakor bi gonile nevidne moči nemamazan kolovrat.

Niti verjel nisem skraja tem Micinim kvantom, a me je vzbudila v noči, slišal sem sam večkrat cvil in ropot kolovrata...

Možje, sanjalo se mi je — ne, videl sem celo v noči pred seboj Rozo, ko je stopila pred mojo posteljo in mi pokazala desno roko, na kateri sta bila obžgana palec in kazalec. Rozina prikazen mi je rekla:

»Tona, tolikokrat si me svaril, naj ne predem ob nedeljah in praznikih, a te nisem ubogala. Žugal si mi, da se bom še vicala radi nespoštovanja Gospodovega dne; glej moja dva prsta, s katerima sem vlekla predivo s kodelje — oba sta obžgana!« Po tem razodetju je zginila prikazen...

»Lagal je Golečev kaplan«, se je oglasil Antonič, »ko nas je farbal s strahovi na Remšniku in s strašilom v Gratweinu, a trikrat bolj babjeverno si se izmislil ti, Tona!«

Stric je vstrajal pri resničnosti svoje povesti, Antonič nas je zmerjal vse s starimi babami, končal je prepik stari Martjak s predlogom:

»Teta Mica ti je že povedala, da si zgubil vero v verne duše na vojski. Če si res tak Tomaž in junak, pa pojdi nocoj po 11. uri na podstrešje in poženi z ного Rozin kolovrat tako, da bomo slišali njegovo vrtenje tudi mi sem dol v sobo. Ako se upaš, bom dal po pozni maši na Štefanovo za pet litrov kuhanega.«

Martjak je razsodil pametno, tega mnenja smo bili vsi. Antonič je še pljunil zaničljivo in nas zagotovil med zastavo lastne duše, da bo sukal ta strašilni kolovrat celo uro, da bo res tudi zaslužil pet litrov kuhanega.

Razmotrivanja o strahovih in drugem svetu so bila s to stavo končana. Možakarji so prijeli za karte ter začeli duraka.

Teta je še vedno molila glasno v štibcu za verne duše; mi smo durakali.

Ob 11. uri je spomnil Martjak Antoniča na podstrešje, kolovrat in 5 litrov kuhanega. Moram že povedati, da je pobledel naš junak pri tem opominu. Kmalu je zbral prisotnost duha, se odkašljaj v zadregi, vstal in dregnil strica, češ:

»Daj mi luč, da bom našel kolovrat.«

Stric mu je prižgal kuhinjsko leščerbo; Antonič se je zmotil pri durih v vežo, čuli smo prve korake po stopnicah na podstrešje... Možje so odložili karte, obrazi so se jim zresnili, pridržali so sapo, uprli poglede proti durim, nastala je v izbi grobna tišina...

Antonič je bil že na dlah. Nekaj je še ropotaje razmetel in slišali smo:

»Aha, tu-le si!«

Nekaj je zacvinknilo, se zavrtelo... Vsi smo slišali, da se suče med cvilenjem stari — Rozin kolovrat...

Pogledali smo molče Martjaka, ki je že segal v žep, kakor bi hotel odšteti kar nocoj denar za 5 litrov kuhanega.

Po podstrešju se je razlegel lahen ropot kolovrata. Antonič je še zaklical z dil:

»Ste čuli«, odstavil ного s kolovrata, slišali smo še samo počasni — cvik — cvik — a tudi ta je potihnil, — kolovrat se je ustavil — —

Za par trenutkov popolna tišina — —

Nato pa — črep — pok — —

Spogledali smo se in vedeli: Antoniču je padla z rok leščerba in se razbila — —

Slišati je bilo še par korakov — glasen tresk — — bum! — in Antoničev presunljiv:

»Jezus, Marija!«

Kot bi pognal bombo med dede, vstali so na mah prebledeli obrazov — —

Stric je hušnil prvi v štibc k moleči teti; drugi pa pri vratih ven na prosto. V izbo je odmevalo hitro škripanje snega; možje so jo kurili vsak proti svoemu domu.

Ostal sem sam kot pribit v izbi. S podstrešja je stopel naglih korakov med kletvicami Antonič in jo ubral skozi že odprta vežna vrata.

Stric in teta sta oba molila na glas s tresočimi glasovi. Zmznil sem se še jaz v sosedno sobo in se zmotil v postelji. Spal nisem, ker so mi odganjala spanec ugibanja o Antoničevem: Jezus, Marija in Rozinem kolovratu.

Ko se je zdanilo, sem vstal. Stric in teta sta še spala, izmučena po prestanem strahu. Podal sem se z vžigalicami na dile. Vse stopnice so bile okrvavljene, sled krvi je vodila v kot do velike, težke javrove škrinje. Škrinja je bila tudi oštrafotana s krvjo, v kotu za skrinjo je počival mirno stari — Rozin kolovrat.

S težavo sem dvignil težki pokrov in pogledal po vrhu škrinje, ki je bila polna pšenice. Prav zgoraj na pšenici so bili v steti krvi konci treh Antoničevih prstov — — Zadeva s strašilnim kolovratom mi je postala jasna na mah.

Pri stričevih so se držali one stare vere, da se morajo odpreti na sveto noč žitne škrinje, ker jih blagoslavlja ravno to noč nevidna — nebeška moč. Teta je naročila, da je hlapec odprl težke žitne škrinje in podprl pokrove s deščicami tako, da je bila škrinja odprta za nočni blagoslov na pol. Antoniču je zdrknila iz rok leščerba, v temi je tipal okrog, zadel z desnico ob ono deščico, ki je držala pokrov najtežje škrinje, pozabil je izmakniti pravočasno prste in ostali so v škrinji okrvavljeni ter ločeni na vedno od žive roke...

Po tej ugotovitvi sem šel maševat in se vrnil k stričevim enkrat popoldne.

Stric in teta sta še bila vsa bleda od strahu. Pravila sta mi, da govori že vse po fari, da so raznesli strahovi nevernega Antoniča na drobno kot solnčni prah. Krik: Jezus, Marija! — je bil njegov zadnji glas na zemlji.

Razložil sem celo strašilo obema, a ga ni verjel nobeden!

— — —

Enkrat na spomlad leta 1919 sem videl Jakopičevega Antoniča, ko je pasel krave na travniku in porinil hitro desnico v žep, ko je zagledal mene. Grdo je gledal, ker sem se mu smejal in ga vprašal, če verjame v strahove. Pljunil je, ker je čikal in mi dal ta-le odgovor:

»Vi veste, kako je bilo. Ljudje naj govorijo o prokletem kolovratu, kar hočejo. Jaz od zadnje svete noči tudi pravim: Nekaj je in iz mrtvih se ne sme briti norcev.«

Na vprašanje o stavi za 5 litrov kuhanega mi ni odgovoril, ampak mi pomolil pod nos desnico, na kateri manjkajo zgornji deli treh prstov od palca naprej.

Stric in teta pripovedujeta še danes grozno storijo o Rozinem kolovratu, ki je odgriznil na sveto noč l. 1918 nevernemu Antoniču tri prste na desnici. Po stričevem in tetinem trditvi kolovrat ne cvili in se ne vrti več v noči med 11. in 12. uro. Stricu se tudi ne sanja več o Rozinih obžganih prstih, njena duša je našla mir, ker se še danes pokori za njo na tem svetu neverni korporal — Jakopičev Antonič, ki bo nesel na drugi svet na sv. noč odtrgane in prikrajšane prste! — — —

Matko Krevh.

Dobri ljudje.

Ljudje so se v nedeljo po večernicah naglo razšli, kakaj bilo je mrzlo v cerkvi in bila je sveta bilja.

V zadnji klopi poleg misijonskega križa je še kot zadnja klečala sključena ter zavita v velik črn robec vdova Pavlinka. Zdaj pa zdaj je privzdignila glavo ter si obrisala solze, kajti spominjala se je rajnega moža, ki je še pred letom dni živel. Kdo bi si mislil, da je bil lanski Božič njegov zadnji! Tako naglo ga je vzela smrt, da se niti ona niti otroci niso takoj zavedli prebriske resnice: moža, očeta ni več. — Letos pa je sama s svojimi nedoraslimi otroci. O, bilo je hudo v preteklem letu, tako hudo, da si je čisto zaželela smrti; edino pogled na otroke jo je bodril in krepil v težkem vdovskem življenju.

Ko so ljudje ob nedeljah že davno zapustili cerkev, molila je še Pavlinka ter prosila Boga, da ji pomaga pri vzgoji otrok in pri težavnem gospodarstvu. In Bog ni preslišal njenih prošelj, ker je videl njeno bridkost, njeno vernost in njeno veliko ljubezen do otrok.

Mrak se je že delal v cerkvi, ko se je dvignila Pavlinka k odhodu. Prej pa je še hotela pogledati v stransko kapelico, kjer so pripravljali lepe jaslice z močnim, bogato okrašenim drevesom. V kapelici sprva ni zapazila nikogar; ko pa se je nekoliko ozrla po okoličici jaslic, je opazila v klopi bledega dečka, ki je strmel v napol dovršene jaslice.

Kaj neki dela ta deček ob tej uri v cerkvi, je pomislila ter se mu približala.

»Ali ti tudi pomagaš postavljati jaslice?« ga je nagovorila. Deček jo je pogledal z velikimi očmi ter odvrnil komaj slišno: »Rad bi, pa mi ne pustijo.«

»Zakaj potem zmrzuješ tukaj? Domov pojdi!«

In zopet jo je pogledal z velikimi očmi; tokrat so bile zalite s solzami.

»Nimam doma.«

»Nimaš doma? Ali je mogoče?«

»Nimam ga, ker so me nagnali.«

»Kdo te je nagnal?«

»Parkličevi.«

Parkličevi? Neverjetno! Radovedna sem zakaj. Toda ne spodobi se govoriti na tem svetem kraju. Pojdi z menoj! — Deček ji je pogledal v oči. In zdelo se mu je, da je tako dobre oči nekoč že videl. Sledil ji je brez obotavljanja. Prišla sta v zimski polmrak. Pavlinka se je tesneje zavila v črni robec, deček pa je pritisnil culo na obraz, kakor bi se hotel v njej ogreti.

»Ali te zebe, ga je vprašala Pavlinka.

»Slabo sem oblečen in čevlji imam razstrgane.«

»Bržčas si ušel Parkličevim, ker si tako borno oblečen.«

»O ne, nagnali so me. Mojo boljše obleko so skrili, da bi je ne vzel seboj. Čakal sem v hlevu, da si premislijo, pa se niso. Odšel sem. Kam naj grem v nedeljo? Že od desete maše sem se mudil v cerkvi.«

»Imena mi še nisi povedal, kako se pišeš.«

»Fortunat Kos. Kličejo me pa za Fortejja.«

»Zakaj ne greš k sorodnikom?«

»K sorodnikom? O ti so daleč tam gori, kjer so plnine in smrekovi gozdovi. Dva dni bi potreboval peš k njim, za vlak nimam denarja, ker mi ga Parkličevi niso dali. Gospodinja je rekla, da bo z zasluženim denarjem poplačana komaj škoda, ki sem jo napravil.«

»Kakšna škoda?«

»Po nesreči sem zlomil vile in strl pri hlevskem oknu šipo.«

»Če v resnici nisi napravil večje škode, so te grdo prikrajšali.«

»Jaz niti nočem tistega denarja; bom si že drugega prislужil.«

»Ali rad delaš?«

»Rad delam, če le ni delo pretežko. Lenuh jaz nočem biti. Tudi v šolo bi rad šel. Parkličevi so me redko-kedaj pustili v šolo, zato sem skrivaj čital knjige. Če so me zalezli, so mi odvzeli knjige ter me natepli.«

»Ubog Fortej!« Pavlinki se je deček zasmilil. Že je vrel v njenem srcu za Fortejja ugoden sklep.

Korakala sta mimo velike, z rdečo opeko pokrite hiše. Fortej se je skrtil za Pavlinko, ki se je začudila njegovemu strahu.

»Čemu se skrivaš?«

»Parkličeva hiša je in bojim se, da bi me opazili.«

»Ničesar ti ne morejo, ker so te nagnali.«

»O, vi ne poznate gospodinje. Huda je ko čarovnica in preklinja, da je strah. Kadar jo je pograbila jeza, sem bil navadno tepen, kregan pa zmiraj.«

»Parklička da je taka, tega nisem vedela, ko pa se drži v cerkvi tako sveto in pobožno.«

»Od jeze, ker sem ubogal gospodarja, ne pa nje, mi ni hotela dati koruznih žgancev za zajterk; psu jih je dala.«

»Če je vse res, kar si mi pripovedoval, potem si bi revež.«

»Hvala Bogu, da so me nagnali! Drugod mi bo bolje.«

»Kje drugod?«

»Pri vas. Vi ste tako dobri in prijazni, saj me ne boste nagnali?«

»Imam sama otroke. Kaj bom s teboj?« Pa se je koj pokesala svojih besed, ko je pogledala dečku v oči, ki so se zalile s solzami. »Eh, kar z menoj pojdi! Bomo že videli kako in kaj.« Nehote ga je pobožala po bledelem obrazu. — Tako sta korakala pogovarjajoč se, skozi zimsko pokrajino tja gori do Pavlinovega doma. Fortej je na tistem ugibal, kakšen bi utegnil biti ta dom. Pavlinkina zunanost je bila priprosta, toda nikakor ne ubožna.

»Sam Bog ve, kaj je s to dobro ženkico«, mislil si je Fortej, ker je pač nezavedno slutil, da je korakal poleg matere, ki je bila v svoji ljubezni ravno tako velika ko njegova.

Že se je ovijal mrak gozdov in osojnih travnikov, ko sta korakala proti Pavlinovemu domu. Fortej je gledal radovedno na vse strani, ker mu je bilo vse tuje: le na gričku, zarašenem z visokimi topoli, je zapazil movito hišo z obširnimi gospodarskim poslopjem. Kakor da mu je sapa zastala, je vprašal Pavlinko: »Ali je tam vaš dom?«

»Naša koča je«, dejala je smehljaje Pavlinka.

»O, to ni koča! To je grajsčina«, vzklilni je Fortej.

»Naš dom je in bo tudi tvoj, če boš priden.« Prijel je Pavlinko za roko s tako silo, da je osupnila.

»Tam je vaš dom? — In vi ste tako prijazni z menoj ubogim dečkom? Ne, jaz grem rajši drugam.« In bi bil nemara šel, če bi ga ne bila pridržala Pavlinka.

»Revček«, mu je rekla mehko, kam hočeš nocoj? Z menoj pojdeš, da ne zmrzneš v tej zimi. Drugod te morda ne bi sprejeli, ker si tako slabo oblečen, domov pa imaš predaleč. Ali imaš še starše?«

Fortej je odkimal.

»Ali sta ti oba umrla?«

»Mama so mi umrli pred tremi leti — —«

»In oče?« Fortej se je ozrl v stran ter trdo odgovoril:

»Še živijo, a jaz jih ne maram.«

»Zakaj ne?«

»Ker so pozabili na mojo mamo ter se vdrugič oženili.«

»Kaj je to hudega, saj imaš sedaj mačeho.« Pavlinka je hotela dečka nekoliko podražiti, a on ji je odgovoril odločno:

»Seveda jo imam, pa kakšno! Sram me je take mačeh.«

»Ali si zaradi mačeh odšel od doma?«

»Lahko bi bil ostal pri stricu, ki me ima rad. Ker pa bi se rad kaj naučil, sem rajši šel po svetu. Za službo pri Parkliču je zvedel stric v časniku. Čeravno mi je bilo pri Parkličevih hudo, me je bilo vendar preveč sram očetove ženitve, da bi šel domov; saj je tudi stric hud na očeta.«

»Mamo si gotovo rad imeš.« Fortej se je ozrl v Pavlinko. Njegov pogled je povelal dovolj jasno, kako otroško udano je ljubil Fortej svojo mamo. In to je potrdilo Pavlinko še bolj v sklepu, da obdrži zapuščeno dečka.

Približala sta se domu. V družinski hiši je bilo temno, ker se je vsa družina zbrala v kuhinji ob toplem ognjišču, pričakujoč matere. Ko sta stopila v kuhinjo, ju je sprejelo najprej vprašanje otrok, kakaj se je mama tako dolgo zamudila; ko pa so zagledali Fortejja, so za nekaj hipov obmolknil v radovednosti, kdo je ta blede deček in kaj hoče pri njih.

»Vse se Fortej«, ukazala mu je Pavlinka. Vi drugi pa ga ne glejte, kakor bi še nikoli ne videli tujega človeka! — In v resnici ga je za silo poznal le Albinček, ki ga je videl tupatam v šoli; drugi so ga ogledovali radovedno. Pavle, najstarejši, je gledal Fortejja po strani, kakor se spodobi za najstarejšega pri hiši. Živo se je zanimala zanj Polonica, ki je bila dobrega srca ter se ji je vsak revež smilil. Albinček se je začel koj pogovarjati s Fortejjem, le Milica ga je opazovala s svojimi temnimi očmi od daleč. Fortej se je njenega pogleda skoro ustrašil, vendar se je potolažil s pogovorom: kdor hudo gleda, dobro misli. Pavlinka mu je postregla s pogačo rekoč: »Na pogače za južino! Na večerjo počakaj! Z Albinčkom se lahko pogovarjata, vi trije pa pojdit v sobo. Rada bi z vami nekaj govorila.« In odšli so vsi štirje na posvetovanje, od katerega je bila odvisna usoda Fortejjeva.

»Otroci«, izpregovorila je Pavlinka, ko so bili sami v sobi, »tega dečka sem našla v cerkvi vsega premraženega. Zasmilil se mi je, zato sem mu rekla, naj gre z menoj. Parkličevi, pri katerih je služil, so ga nagnali brez denarja, brez tople obleke, brez celega obuvala — danes, v tej zimi, ko je sveta bilja in bo nocoj svetli večer.«

»Grdo be neusmiljenel« vsliknila je Polonica ogorčeno. »Bog jim odpusti greh, ne sodimol — Veste kaj otroci?« Njen glas je postal žalosten. »Ob lanskem Božiču so se živeli naš ata. Letos smo sami. Gotovo jih bo veselilo v nebesih, če se za obletnico zadnjega skupnega Božiča usmilimo revnega dečka ter ga vzamemo za svojega. Prepričana sem, da je Fortej priden, samo nekoliko zanemarjen dečko. Kaj porečete k mojemu predlogu?«

Pavlek je pokimal resno, kakor se spodobi za bodočega gospodarja.

»Pa naj ostane, če bo priden!«

»Grdo in neodpušljivo bi bilo od nas, če bi ga naglani kakor tisti prevzetni Parkličevi«, dokazovala je Polonica.

»In ti, Milica«, vprašala je Pavlinka hčerko. Mitica se ji je približala, poljubila jo na lice ter rekla komaj slišno:

»Zaradi spomina na očeta — ga vzamemo za svojega.« Ganjena do solz je povzela Pavlinka:

»Storili bomo dobro delo in božje Dete nas bo blagoslovilo. Sedaj pa pojdemo povedat Forteju, da je naš.« — Albinček in Fortej sta med tem postala ne le dobra znanca, temveč celo prijatelja. Povedala sta si vse skrivnosti; Albinček mu je celo razkazal nekaj dragocenosti, kakor žogo, nož in še marsikaj lepega. Ko se je vrnila Pavlinka z otroci, je poklicala Forteja pred se.

»Upam, da ni laži v tvojih očeh in v tvojih ustih, zato ti verjamem, kar si mi danes povedal. Vse to je mene in moje otroke napotilo, da te vzamemo nocoj za svojega — seveda — če boš priden.« — Fortej se ni koj zavedal pomena Pavlinkinih besedi; a ko je videl v očeh vseh, tudi v onih temnih, usmiljenje in ljubezen, je prijel Pavlinko za roko, jo poljubil ter rekel ihtoč: »O saj bom priden, samo če smem ostati pri vas!«

Albinček je poskočil, prijel Forteja za roko ter zaklical: »Živijo Fortej, naš sil!«

Kakor bi plaval duh rajnega Pavlina nad vsemi ter jih blagoslovaljal: vsi so čutili tiho srečo in blaženost v svojih dušah. Najsrečnejši med njimi je bil Fortej in z njim se je veselila v nebesih njegova mamica, ker je našel njen otrok drugo mamo — pri dobrih ljudeh.

O, bil je tisti sveti večer res poln božjega blagoslova za vse, najbolj pa za Forteja, za katerega se je pričelo novo življenje. Ni bil zapostavljen ali zaničevan kakor pri Parkličevih. Vsi so ga radi meli, ker si je prizadeval biti priden, in niso delali razlike med seboj in med Fortejem. Še več. Ko sta Fortej in Albinček dopolnila dvajseto leto, poslali so ju v šole. Tudi pri šolanju ni čutil Fortej nikoli razlike.

Dosegel je svoj smoter. Dosegel ga je po dobroti Pavlinovih ljudi, predvsem tiste skrivnostne, pa kakor solnčni žarek dobre Milice.

Fortej se obiskuje Pavlinov dom. Pa četudi so ti obiski radi službe redki, Pavlinovih ljudi se spominja zvesto in z veliko hvaležnostjo, zlasti na sveti večer, ko se sklanja nad živim božjim Detetom s prisrčno prošnjo: »Božje Dete — blagoslovi Pavlinove — moje dobrotnike!«

Manuš Golc.

Usodepolna zaroka.

Pod rajno Avstrijo smo bili kaplani v Dravski dolini vsega pomilovanja ter sočutja vredne pare. Na Remšniku na primer sem dobival mesečnih 50 kron. Od tega zaslužka sem plačal za hrano 30 kron, za postrežbo 10 kron, ostalo je torej meni za razne izdatke, obleko ter obuvale 10 kron. Bil sem prisiljen, se ozreti na kakim postranskim zaslužkom, ker sicer bi bil moral krasti ali beračiti, a obeh teh dveh obrti niti ne bi bil mogel izveščati na Remšniku, ki je bil že tedaj prenobog za tatu in prosjaka.

Na lahko živeti od tuje lastnine ter prosjačiti »bogajime«, ni bilo mogoče, moral sem misliti poleg dušepastirskega poklica na kako drugo opravilo. Kot remšniški kaplan sem mnogo slikal ter popravljaj stare svetniške kipe in oltarje. S postranskim zaslužkom pleskarja sem izhajal vsaj za silo!

Tako bolj v trdo jesen l. 1912 sem se pogodil z župnikom iz Dravske doline, da mu bom prenovil veliki oltar.

V istem času, ko sem bil jaz zaposlen s pozlatarskim delom pri oltarju, je popravljaj in uglaševal izdelovatelj godal orglje. Ta strokovnjak je bil zagrizen socialdemokrat in je branil tudi meni delo po šesti uri. Po »fajeramtu«, kakor se je izražal moj tovariš, sva krenila v krčmo, kjer sem poslušal pokorno ter brez ugovora socialdemokratski evangelij o proletarskih pravicah in nebesih.

Za te moje sestanke z graditeljem orgelj je zvedel tamošnji g. nadučitelj, ki je opravljal poleg solnikovanja službo organista. Očital mi je resno, da socialdemokratski nauki niso zame in naj hodim rajši z njim v gostilno k Pepci in Ančki, socialista naj pustim na miru.

Gospod nadučitelj, ki je bil šaljivec ter hudomušen, me je potegnil odslej z oltarja že proti pol šest uri, da nisem padel v roke socialistu.

Zaroka.

Nečega večera sva zopet zavila s starim solnikom k Pepci in Ančki. Prijatelj je bil takrat izvanredno razigrane volje, je tleskal z rokama po kolenah in se smejal, češ:

»Hec je le na tem ljubem svetul Veš, stara Špiclja, ki ima 75 let, je pokopala že dva moža, se namerava se-

daj močiti v tretje. Potegniva babnico, da se jej bo smejala cela fara, morda jo sreča pamet in bo ostala vdovica.«

Tako je govoril solnik in mi šepetal svoj načrt polglasno na uho, da ga nista čuli sestra krčmarici. Priklimal sem prigovarjanju, gospod je napisal par vrstic in jih oddal Pepci, naj jih izroči nevesti Špiclji, ki je bivala nekaj streljajev proč od krčme.

Nisva čakala dolgo na odgovor. Odprla so se vrata, vstopila je po zadrlu nadučitelja 75 let stara nevesta — stara Špiclja. Premikala se je na dolgih nogah, kretala s kratkim gornjim životom, bila še primeroma za starko prikupljivega obraza, glavo pa ovito s svilenim »šalom«, ki jej je zakrival čisto bele lase. Kazil jo je le visoko potegnjen — starikav glas, ki mi je dražil uho, kakor bi moral poslušati pilenje tanke žage.

Nadučitelj in Špiclja sta se pozdravila iskreno kot stara pobratima; mene je tovariš predstavil kot v trgovski stroki izvežbanega in bogatejše neveste željnega strokovnjaka, kateremu se šele odpirata življenje in — bogastvo.

Po običajnem prvem pozdravu in predstavi smo sedli. Špiclja je naročila liter vina in zložila svoje dolge noge pod stol, ravno nasproti gospodu solniku.

Začel je pogovor Špicljin pobratim in brenkil po izmenjanih frazah o zdravju na strune tretje ženitve, katere je ubirala tedaj najina gostiteljica. Postal je čisto resnega mnenja, da je njen tretji zaročenec veliko prestar, ne bo imela nič od njega, še preživela ga bo, ker je bolehav in tudi vdovec.

Špiclja je pritrdjevala s priklimavanjem prijateljevim pomislekom in ošvigavala tako po strani z zvedavimi pogledi mene, ki sem sedel z desnico podprte glave na drugem koncu mize, kakor bi me ne zanimali njuni pogovori. Moral sem prijati stari po zunanosti, ker mi je mežikala z očmi, že parkrat zinila, da bi me nagovorila, a jo je zmotil vedno ter prekinil kakor mešetar zgovorni solnik.

Trkali in pili smo na friško zdravje in med tem opraviлом se je zamudil moj spremljevalec z jezikom toliko, da mu je utegnila izmakniti besedo nevesta Špiclja, ki me je vprašala v ženski radovednosti:

»Kaj pa Vi mladi gospod, se nič ne zanimate za ženski spol?«

Mesto mene je odgovoril solnik na dolgo, da sem prišel k njemu na obisk baš radi tega, da začnem trgovino v tem kraju in se oženim.

Špicljo je uščipnil črv radovednosti še bolj v živo, zasadila je v mene svoj pogled, pomaknila svoj stol bliže, se me dotaknila na rahlo z roko in menila: »Mlad ste še, gospod, lahko boste dobili petično nevesto.«

Na to pripombo je pljusnil solnik kar na sredino tolmuna, pobožal Špicljo rahlo po licu in jej prigovarjal:

»Erna, Erna, sem ti že povedal, da si pokopala dva stara moža in boš preživela še tretjega, ako ne boš poslušnila mene, ki sem ti star prijatelj, da — pobratim. Ti si vzemi mladega moža, ki bo za delo in bo stregel on tebi, ne pa ti njemu. Udovec je vsak siten, zdaj ga zbada ter ščiplje tu, zdaj tam. S takim sitnežem nimajo uboge žene nikdar miru, o kakem veselju niti ne govorim.«

Solnik je poplaknil svoj nasvet iz polne kupice, niti nasmehnil se mi ni utegnil, že se ga je oprijela nevesta z vprašanjem:

»Čuj, Jakob, kje naj dobim »mlajšega?«

»O, si ti presneto kratkovidna«, je odgovarjal prijatelj, »kaj misliš, da sem poslal po tebe radi tega, da bom govoril s teboj o starih dedih, ki so za pod grudo in ne za pred oltar! Kot star prijatelj in pobratim sem ti kar pripeljal seboj mlado čednega moža, ki te bo nosil na rokah, samo, če ga vzameš.« Od začudenja in presenečenja je zinila Špiclja na široko, se blizala s stolom vred še bližje meni in izvršnila radostno vprašanje:

»Jakob, prijatelj, ali misliš resno?«

»Sina in hčer sem oženil, pa bi bril norce iz pobratimke. Nocoj napravimo, pa bo! Z ono starino, ki bi rad pobral denar in tebe, bom razdri že jaz!«

Špiclja je sedela čisto tik mene, me božala s pogledi in čakala v nestrpnosti na moj pokin ali odkin.

Ta položaj je zapazil starešina, me sunil pod mizo z nogo, mi potrenil z očesom ter me takorekoč prisilil k lažipriganju:

»Gospa Erna, jaz sem pripravljen, saj gospod nadučitelj vas je povabil na sestanek na mojo prošnjo.«

Pogodil sem staro v živo. Krog vratu me je objela in mi pošepnila zagotovilo ljubezni:

»Oh, kako te imam rada!«

Nadučitelj je naročil liter kuhanega za zaroko, prigrizek in čisto za na konec punč.

Na prijateljev predlog sem se moral bratiti z zaročenko, ki se ni ganila celi večer niti za trenutek od mene.

Solnik je govoril napitnico za napitnico, pel, juckal, kakor bi bil mojih let, in ne že dobrih 60.

Med obilno pijačo mrzlo in kuhano, okusnim prigrizkom, napitnicami, petjem ter šalami smo določili in sklenili, da posetiva jutri z g. nadučiteljem zaročenko na njenem domu, kjer bomo uredili v očigled poroki črno na belem moje in nevestine medsebojne denarne zadeve.

Obhajali smo zaroko do polnoči. Špiclja se je zahvalila za dejansko hvaležnost solniku med solzami in plačala celo ceho.

Vlogi ženina in starešine sva igrala tako dobro, da se stari avši niti sanjalo ni, da gre za šalo in ne za istino.

Pri slovesu sva še prosila od smeja pokajoči Pepco in Ančko, naj bosta tiho vsaj nekaj dni in adije Špiclja,

ki me je še enkrat objela krog vratu, predno sva se ločila v zaročni noči.

Po zaroki.

Na povratku se je smejal solnik, da ga je začel mučiti radi preobilice radosti kašelj. Kašljajočega sem ostavil na cesti in odbrzel v župnišče k počitku.

Spal sem dobro in niti sanjalo se mi ni o nevesti.

Iz spanja me je prebudil Špicljin visokopotegnjeni glas, ki je kričavo in kregajoče razdiral snočejšnje zaročno pred župnikom. Psovala je starega solnika z oslom, mene pa zmerjala s falotom in prisegala obračun z obema pred sodiščem v Mariboru.

Župnik je miril pobesnelo babnico, češ, da je vse nedolžna šala, kateri pristojna smeh, ne pa jeza ter obračun pred sodnim stolom! Za tolažilne besede je moral požreti še on, da ni nič boljši kakor midva potepuha in odšla je!

Župnik se je smejal celi šaloigri, da so mu zalivale solze oči in mi odločno zatrjeval, da prismojena babnica ne bo tožila, ker se ji bo poleglo prvo razburjenje. Istega mnenja je bil tudi solnik in odmahal sem po končanem delu čisto pomirjen na Remšnik. O, ti liki morje globoka ženska maščevalnost! Kake tri tedne po razdrti zaroki sem prejel od mariborskega sodišča obvestilo, da sem pozvan na obračun radi pregreška zoper varnost časti.

Sedaj sem jo imel to lažizaroko, ki mi je obetala zaročni prstan iz ust sodnika. Remšniški pravdarji in marnberški žandarji, ki so imeli večkrat posla s kazenskimi paragrafi, so mi zagotavljali, da bom oproščen in bo imela babura poleg sramote in posmeha še — stroške.

Od sodišča določenega predpoldne sva se srečala z mojim starešinom — solnikom pred vhodom v mariborsko sodno palačo, kjer sva iskala po hodnikih sobno številko 15.

Točno ob pol 10. uri je pozval zapisnikar naju oba obtoženca v razpravno dvorano št. 15. Špiclja in njen zastopnik, eden od najbolj zagrizenih mariborskih nemškutarskih advokatov, sta že sedela vsak na svojem prostoru.

Poleg sodnika, zapisnikarja, naju obeh obtožencev, odvetnika ter Špiclje je sedel v posebni klopi še en gospod, ki je imel pred seboj papir in držal svinčnik v roki. Že bolj star sodnik, nemškega prepričanja, nam je naznanil pred začetkom razprave, da je prečital akt ovadbe, a se še lahko poravnamo na ta ali oni način.

Midva s solnikom bi se bila pobotala pod vsakimi pogoji, celo Špicljin zastopnik je bil za poravnavo s preklicom v listih, a varača zaročenka je zahtevala za naju oba sodnijsko pravomočno kazen in žigosanje obeh smešiteljev in žaljivcev v »Marburger Zeitung«.

S poravnavo ni bilo torej nič in sodnik je pričel s smehljajočim čitanjem obtožnice razpravo. Mene se je dolžilo pregreška zoper varnost časti, ker sem izpostavil gospo Erno Špicelj v javnem lokalu smešenju s tem, da sem hlinil zaročenca in mi je ona verjela, ker sem zatajil svoj stan ter poklic s civilno obleko. G. nadučitelj se je pregrešil zoper varnost časti, ker je tekom razgovora pri Pepci in Ančki ter pred slovesom iz gostilne po zaroki očital Erni Špicelj, da je stara škaltija s 75 leti, ki pravzaprav ne zasluži tako mladega moža. Uradno potrjeni krstni list gospe Erne Špicelj svedoči, da je stara še le 72 let in ne 75, kakor jo je hotel obtoženec vedoma zasmehovati v javnem lokalu.

Razprava je bila kratka, ker sva priznala obdolženca dejanje in se zagovarjala brez advokata, češ, da gre za nedolžno šalo. Sodnik je še vprašal tožiteljico, ali je vedela, da bi jaz znal biti kaplan. Špiclja je pogledala mene skesanega obtoženca kakje sovražno in odgovorila:

»Gospod sodnik, tale gospod se mi je zdel skrajja premlad za trgovca, a da bi bil duhovnik, o tem se mi niti sanjalo ni, dokler ga nista že ono noč razkrinkali Pepca ter Ančka.«

Sodnik je vzel v roke one črne bukve, kjer so zabeležene sodne nagrade za pregreške zoper varnost časti. Nekaj je listal po knjigi, obrnil prvo stran, male čital, si pokril sodno kapo, naju pozval, naj vstaneva in odmeril meni v imenu že rajnega Veličanstva 20 kron kazni in plačilo stroškov; g. nadučitelja je oprostil, ker očitek preveč na visoko vzete starosti ni žaljiv in torej tudi ne kaznjiv.

Sodnik me je še vprašal, če se bom pritožil. Bil sem tako zmuden, da sem mesto pokimal — odkimal in zapadel kazni.

Špiclja naju je hotela še ozmerjati po razglasu obsodbe, a jo je iztiščal pri durih njen zagovornik. Oni, tedaj meni neznan gospod v klopi, se mi je smejal pri odhodu in videl sem, da je popisal o obtožnici in poteku razprave kar celo polo.

Solnik je bil vesel, ker je odfrčal brez kazni in mi je obljubil, da bo plačal on polovico kazni ter stroškov, kar je tudi storil.

Kaj je to 20 kron radi dobro posrečene šale; moja zaroko je prinesla »Marburgerica« kar v celih stolpcih na dolgo in pod debelo tiskanim zaglavjem: »Mlad kaplan in stara nevesta.«

Ne vem; komu se je smejala javnost bolj: meni ali — maščevalni Špiclji.

Pozabil sem na sodno kazen, pozabil na objavo moje prve in zadnje zaroke v časniku, prismočila mi je radi nedolžne šale roka usode še tretji udarec pokore.

Ko so prejeli gospodje pri škofiji naznanilo moje obsodbe in čitali o moji nedovoljeni zaroki v »Marburgerici«, so me pozvali v Maribor na odgovor.

Rajni proš me je žetal. Že tudi blagopokojni gospod stolni dekan se je pri proštem poduku za moje pobožljanje v bodočnosti tako smejal, da niti zabeležiti

ul mogel, da obžalujem, kar sem zakrivil in da v prihodnje ne bom več zbijal ter uganjal šal, ki ne prislojajo duhovniku ter kratijo ugled celotnemu stanu.

Z resnim ukorom od strani stanovskih predstojnikov je bila moja zaroka pokopana.

Radi tega, ker me je držala krog vratu tedaj 22 let starega — 72 letna Erna Špicelj, ker se je tolmačil ta objem za zaroko, sem bil kaznovan od posvetne gosposke, prišel v časopis in še pred duhovnimi predstojniki sem moral obljubiti poboljšanje; ko sem imel pred Bogom, ki sodi drugače nego posvetna in duhovna oblast — popolen odpustek! Ta razlika med krivičnimi razsodbami ter ukori tu na tem grešnem svetu in med nagrado, ki jo pravzaprav zaslužiš v slučaju, kakor je bil ta moj, pred sodnim stolom na onem svetu, me tolaži še danes; a kljub temu tolažilo se ne bom zaročil nikdar več! Že komaj par ur trajajočo zaroko mi je ogrenila 72 letna izvoljenka Erna Špicelj; kako bi šele bilo z menoj, če bi se bil kedaj poročil!

Dvojno življenje.

(Odlomek.)

Ni še dolgo, ko je živel v teh krajih velik skupuh. Srečo je imel in svoje srce, pa mu je rasel kup sam od sebe v zadovoljstvu in bogastvu.

Pa mu je hodilo nekaj navskriž, ko je prišel k njemu sel sv. Petra in mu naznanil, da je njegova smrt določena na Vseh svetnikov dan čez sedem let. Prestrašil se je hipoma čudnega sporočila, nato se je pa iznajdljivo zamejel:

»Tisoč sem jih že prekanil, bom pa še tebe, sveti Peter!«

Prav v istem kraju pa je živel mladenič-posestnik, dober mladenič skozinsko, čeprav je bil velik zapravljivec. Denar mu je kar ginil v roki. Po gozdu in polju, cesti in hišah, vsepovsod ga je izgubljal.

Pomoči je iskal pri skupuhu in bankir mu je posojal denar za oduške obresti. A čim večkrat je prihajal k njemu, tem težje mu ga je posojal, dočim je mladenič tem težje zapravljaval težko izposojeni denar. Zopet se je napotil k njemu in tedaj je bil skoro prepričan, da ga skupuh odbije. A motil se je o starem grešniku in se začudil, ko mu je prijazno in sladko dejal:

»Denar dobiš, obresti ne plačaš, a dal mi boš polovico svojega življenja.«

Mladenič je bil dober s starcem, ni veliko pomišljal in je privolil.

»Pismo« sta delala pod križem s prisego na sv. večer. Skupuh je prisegal, mislil na fantovo prisego, posestvo in na leta, ki si jih bo kupil.

»Trideset jih bo najmanj polovica, ej, še sedemindeset let bom delal svoje zla!«

Fant pa je oddajal prav rad polovico svojega življenja, pa ne tistega, o katerem je mislil skupuh. Notar je razumel fantovo prisego in ker ji skupuh ni ugovarjal, je bila kupčija sklenjena.

Velik hrup so zagnali drugi dan na vasi. Mladenič pa je stal pod lipo in vpil:

»Rojaki, vesel sem, vesel, kot še nikoli. Veselite se z mano!«

Vaščani so se krohotali:

»Pravi, da je vesel, pa se smeje! In drugi dan je jokal.«

»Žalosten sem, prijatelji, žalosten! Utolažite mojo žalost!«

»Bedaka, so vpili ljudje, žalosten je, pa joče! In tretji dan jim je klical:

»Bratje, odvzrite polovico življenja! Živeli bomo v raj!«

Tedaj mu je priletelo par kamnov tik mimo ušes in strašen krik je nastal.

»Cigan, potepenec! Malo imamo življenja, pa ga nam hoče še polovico ukrasti! — Ubijte lopov!«

Nihče ne ve, kako se je rešil mladenič in kam je izginil. Pravi o, da je še dolgo živel in da so ga vsepovsod preganjali. O njegovi smrti ne ve nihče ničesar.

Skupuh je ugrabil njegovo posestvo in na Vseh svetnikov dan čez sedem let pa je umrl od lakote na vrečah zlata.

T. J.

Januš Golec:

Žalostna 30-letnica.

Dne 27. novembra in dne 1. decembra je minulo 30 let, odkar se je zgodil v okolici trga Vransko štirikratni umor, ki je pretresel in razburil celo štajersko javnost. Dne 13. aprila l. 1927 bo zatoniло 30 let, ko je bil obešen v Celju štirikratni roparski morilec Pavel Ferme.

Kdo je bil Pavel Ferme?

Pavel Ferme se je rodil dne 24. januarja 1866 v vasi Jelenik, župnija St. Gotard ob štajersko-kranjski meji. Oče in mati sta mu bila Matevž in Elizabeta, ki sta bivala v bajti Matevževega brata v Jeleniku. Pri Fermetovih se je reklo po domače pri Gornjem Brvarju. Zakonska Matevž in Elizabeta Ferme sta imela osem otrok, od katerih sta dočakala moško starost le morilec Pavel in sestra Ana.

Pavel je dovršil ljudsko šolo v St. Gotardu, nato je služil okrog po Čemšeniku in St. Gotardu kot pastir pri različnih gospodarjih. Ko je bil star 16 let, se je preselil s starši vred na Štajersko, ker je bila kočura, v kateri so bivali do tedaj, prodana.

Po preselitvi na Štajersko se je potikal Pavel po okolici Vranskega v službi dninarja, hlapca, pomagal je žgati

nekaj časa oglje in bil je tudi enkrat uslužben pri nekem mlinu.

V raznih službah se je razvil iz fanta v srednje velikega moža, krepke postave, rjavih brk pod nosom, le zobe je imel slabe.

Pri delu ni bil priden. Rad se je družil z bolj sumljivimi osebami, a s sodiščem ni imel opravka, dokler ni postal roparski morilec.

Iz njegovega življenja se še omenja, da je imel dve ljubici: od njega umorjeno Heleno Florjanc in neko Mazzoni, ki je dala neposredni povod za Pavlove umore.

Ferne se je namreč zaljubil v Mazzonijevu in jo hotel poročiti. Ko je prošil za roko izvoljenke, ga je njen oče zavrnil, češ, kaj bo dekle s teboj, ko nimaš nobenega premoženja. Tudi ljubica mu je obljubila zakonsko zvezo le pod pogojem, da si pridobi za skupno življenje potrebne denarja.

S poštenim delom kot dninar in hlapec si Pavel ni mogel prislužiti od izvoljenke zahtevanega denarja in radi tega je začel misliti na hitro obogatitev potom ropa. Ljubico si je hotel prikleniti na se za vsako ceno, denar je moral imeti, v svoji duševni omejenosti je skoval načrt: stegniti roko nasilnim potom po premoženju tedaj v okolici Vranskega po mnenju javnosti premožnih ljudi.

Fermetov prvi umor.

V Trojanah pri Vranskem je živel tedaj družina Novak (po domače Urankar). O gospodarju Vinku Novaku je bilo znano, da je dobil 400 goldinarjev posojila, da bi si popravil po potresu leta 1895 hišo in gospodarska poslopja.

V noči 27. novembra sta legla Vinko in Marija Novak k počitku v sobo, ki je bila ločena od izbe, v kateri so že spali njuni otroci. Predno sta zaspala, sta še nekaj časa kramljala med seboj. Kar naenkrat so se odprla vrata spalnice in pred posteljo je stopila temna postava, ki je suvala z nečem proti zgledu. Neznanec je usmerjal sunke proti oni strani, kjer je ležal gospodar. Žena je skočila vsa preplašena s postelje in se zagnala v napadalca, ki jo je udaril močno po desnem očesu. Hrabra ženska ni zgubila zavesti, ampak se je lotila tolovaja z obema rokama in ga skušala poriniti skozi duri. Močni ropar je Marijo parkrat rnil z nožem v hrbet, a ni podlegla. Napadena in napadelec sta se ruvala precej časa, predno se je mož zavedel toliko, da se je dvignil s postelje in hotel prihiteti ženi na pomoč. Komaj je stopil s postelje na tla, se je zgrudil radi poškodb, katere mu je prizadel tolovaj pri prvih zamahih z nožem.

Kljub temu, da je slišala z vsemi močmi se boreča žena, kako je padel od smrtnih ran onemogli mož po tleh, ni odnehala v boju, ampak se ji je posrečilo, da je iztisnila neznanca skozi duri in jih tudi zaklenila. Nato je prižgala luč in zagledala, sama ranjena, svojega moža na tleh v krvi in v zadnjih izdihljajih. V nepopisnem trepetu za življenje ljubljenega moža je spet odklenila vrata spalnice in hotela poklicati na pomoč. Komaj je odprla duri, že se je zagnal tolovaj proti njej, jo hotel zabosti v prsa, na srečo je zadel nož samo Marijin robec. Junaška žena ni omahnila, ponovno se je zakadila v roparja in ga zgrabila za roko, v kateri je držal nož. Začela se je zopet borba med obema. Žena je bila v obrambi tako spretna, da se je umaknil hudoba za stol in izza stola je podstavil junakinji nogo ter jo zbil na tla. Po tleh padli je pokleknil na prsa in jo obdeloval z dolgim nožem po rokah ter po glavi. Ker je bila popolna tema, je ni zadel kljub večkratnim zamahlijem smrtno. Ta obupni boj na življenje in smrt je trajal precej minut. Ženska je tolkla z nogami, bila okrog z rokami in ropot ter trušč je zbudil otroke, ki so spali v sosedni sobi. Iz spanja prebujena deca je zagnala krik, tolovaj se je zbal, spustil mater ter pobegnil.

Nepad na oba Novaka se je izvršil ob 11. uri ponoči. Ropar je pustil na tleh en gumb, na dvorišču sled stopal, ker je bil tedaj sneg. Pred napadom je splezal na slivo pred hišo in iz slive se je pognal skozi okno na hodnik pred spalnico.

Vinko Novak je obležal mrtev, žena Marija je bila večkrat zabodena, a nobena rana ni bila smrtno nevarna. Tolovaj ni imel časa, da bi bil oropal Novakove.

Orožništvo je preiskalo koj drugo jutro slučaj, vzelo seboj gumb napadalcev in premerilo natančno odtise roparjevih stopal v snegu. Marija je še opisala osebnost tolovaja, kolikor ga je otipala v borbi, ker pri popolni nočni temi ga ni videla, pač pa ga je opraskala do krvi na več mestih.

Drugi Fermetov trikratni umor.

Zandarmerija je preiskovala umor pri Urankerjevih; Ferme je koval načrt, kako bi se polastil tujega denarja, da ga poroči ljubica, kje drugod, ker mu je rop izpodlel pri Novaku.

V Ločicah pri Vranskem in sicer bolj ne samem je prebival mlinar Martin Trofil. Ni imel žene in ne otrok, ampak gospodinja mu je svoječasa Fermetova ljubica Helena Florjanc. Pri Trofilovih je bil za pastirja še tudi Helenin 14letni sinko Tomaž.

Trofil je bil znan daleč naokoli kot varčen, skrben in marljiv gospodar, ki je hranil pod palcem precej gotovega denarja.

Fermetu so bile dobro znane premoženjske razmere mlinarja Trofila, ker je delal pri njem večkrat po cele dneve.

V nedeljo 1. decembra 1895. ob 8. uri zjutraj se je mudil stari Trofil na kratkem obisku pri sosedu Ceciliji Blatnik. Od nje se je vrnil v svoj mlin in od tedaj ga ni videl nikdo več živega.

Ob 10. uri predpoldne je stopila Blatnica k Trofilovim, da bi govorila z Martinovo gospodnjo. Našla je vrata zaprta. Drugič je bila Blatnica pri mlinu ob 4. uri popoldne, a zopet je bilo vse zaprto, vse tiho. Sporočila je svojemu možu, da ni dobila pri Trofilovih že drugič niko-

gar doma, a vrata so zaprta na mlinu in hlevu Blatnik je takoj sumil, da gre za zločin, ni šel sam k Trofilu, ampak je obvestil o sumljivi zadevi žandarje na Vranskem.

Orožniki so prišli, odprli s silo mlin ter hlev in našli vse tri prebivalce — ubite. V sobi sta ležala na tleh v mlaki krvi s preklenima glavama mlinar Martin Trofil in njegova gospodinja Helena Florjanc. Poleg ubitih je počivalo morilno orodje — krvava sekira. Razen sekire je še visela v sobi umora na klinu s krvjo ošrafotana moška suknja. Morilcu in roparju je postalo po izvršenem zločinu očitno vroče, ker se je slekel, obesil suknjo na klin in se lotil nato iztikanja za Trofilovim denarjem. Ko sta bila Martin in Helena mrtva in denar izropan, je ostavil tolovaj mlin ter ga zaklenil za seboj. Stopil je še v hlev in naletel v listnjaku na 14letnega Heleninega sinka Tomaža. Ker je pustil sekiro v mlinu, je fantka tako dolgo pestil z rokami za vrat, da se je reva zadušila.

Pavla Fermeta so videle razne osebe na dan zločina krog 9. ure predpoldne v bližini Trofilovih. Po roparskem umoru je še pil v gostilni nekje v bližini Trofilovih, proti navadi plačal in pravil krčmarju, da je v zadnjem času zaslužil lepo ter obilno.

Zandarmeriji je bilo takoj jasno, da gre pri Novaku in Trofilovih za enega in istega zločinca.

Štirikratni roparski umor je razburil grozno celo vransko okolico. Oblasti so poslale na Vransko 21 orožnikov in posebnega sodnika, ki je preiskoval grozne zločine na licu mesta.

Po knofu, stopinjah v snegu, krvavi sekiri in suknji so izsledili orožniki in preiskovalni sodnik kmalu krivca v osebi Pavla Fermeta. Ko so ga prijeli 4. decembra 1895, so našli pri njem 55 gld. 70 kr. Fermetova sestra Ana je izpovedala takoj po bratovi aretaciji, da je krvava sekira njegova last. On sam ni tajil, da je suknja, ki so jo našli v sobi pri Trofilu, njegova, a jo je pozabil pri mlinarjevih en dan poprej, ko je bil tamkaj na dnini.

Vse štiri zločine je tajil Ferme odločno takoj po aretaciji, v zaporu in še pod vislicami.

Iz Vranskega so prepeljali Fermeta v celjske zapore.

Obsodba in usmrnitev.

V preiskovalnem zaporu v Celju je bil Ferme od 4. decembra 1895 do 31. marca 1896, ko je prišel pred poroto. Kakor sem že omenil, je zločinec tajil bedasto trdovratno zločine in se izgovarjal pri vsakem zaslišanju — drugače.

Pri porotni obravnavi 31. marca 1896 so nastopile razne priče, ki so morilcu natanko dokazale krivdo.

Vdova Novak je lopova spoznala pri razpravi in mu pokazala, kje in kod ga je opraskala v oni obupni borbi Brazgotine po Fermetovem obrazu in po rokah so se ujemale natanko z izpovedjo Novakove.

Porotniki so obsodili zločinca po kratki razpravi enoglasno na smrt na vešalih.

Celjski odvetnik, rajni g. dr. Ivan Dečko, ki je zagovarjal Fermeta, je vložil proti obsodbi priliz, ki je bil pa zavrnjen.

Ker ni šlo s pritožbo, je začel obsojenec hliniti duševno zmedenost in neodgovornost za svoja dejanja.

Poslali so ga iz Celja na opazovanje v umobolnico na Studence pri Ljubljani. Tamošnji zdravniki so ga poslali hitro nazaj in z njim tudi spričevalo, da je poosebljena hudoba, ki je izvršila grozne zločine pri čisto zdravi pameti ter polni odgovornosti.

Ko se je vrnil Ferme iz Ljubljane nazaj v celjske zapore, ga je obiskala lastna mati. Pravila mu je, da ga ljubica Mazzoni ne mara več in se mu celo posmaha. Prosila ga je, naj prizna zločine, ki so itak dokazani in naj umrje spravljén z Bogom. Tudi lastni materi je zloba trmoglavozatnjeval, da je nedolžen in bo moral na vešala za hudodelstva drugih.

Rajni avstrijski cesar Franc Jožef je potrdil Fermetovo smrtno obsodbo 10. aprila 1897. Cesarjeva potrditev se glasi: »Njegovo Veličanstvo je blagovolilo naročiti, v slučaju Ferme se naj postopa po zakonu.« To potrdilo obsodbe je brez cesarjevega podpisa.

Dne 12. aprila 1897 je naznanil celjski sodni dvor Fermetu, da bo obešen drugi dan zjutraj. Ko so ga vprašali, če je razumel naznanilo smrti, je pokimal.

Zadnjo noč je zadostil krščanski dolžnosti, se spovedal in bil obhaján. Ko so ga peljali na morišče, se je obnašal bojazljivo, zatrjeval svojo nedolžnost, klical na pomoč Jožefa in Marijo.

Obešanje je trajalo 5 minut in ga je izvršil dunajski rabelj Karol Sellinger, ki je prejel za svoj posel 110 gld.

V »Slovenskem Gospodarju« smo že objavili življenje in zločinsko delovanje na Slovenskem štajerskem zna nih tolovajev Guzaja in Krivca. Letos beležimo zločine Pavla Fermeta, ki je bil poosebljena zloba in bojazljivec.

Guzaja in Krivca je natural na kriva pota spor z roko pravice. Ta dva nista ubijala ter ropala iz pohlepa po človeški krvi in premoženju, ampak sta se branila v slučaju zasledovanja ter krađa in ropala, da sta se preživljala in si ustvarjala s tujo lastnino med priprosto revnim ljudstvom prijatelje, ki so ju ščitili ter prikrivali oblastem.

Roparski morilec Pavel Ferme je ubil na najbolj balkanski način štiri osebe iz živalsko divjega pohlepa po denarju in spolnem uživanju.

Guzaj in Krivec živita in bosta živela v pravljicah med narodom; Fermeta je narod pljunil v pozabnost radi skrajno surovih roparskih umorov, za koje so edino plačilo — vešalali.

VESELE BOŽIČNE PRAZNIKE TER SREČNO IN VESELO NOVO LETO

želita cenj. naročnikom in čitateljem »Slov. Gospodarja« uredništvo in upravništvo.